

AVRUPA BİRLİĞİ'NE ENTEGRASYON YOLUNDA TÜRK CUMHURİYETLERİ VE TÜRKİYE DENEYİMİ

Toğrul VELİ
(Ankara Üniversitesi)

GİRİŞ

Bir taraftan Pasifik Okyanusundan Baltık Denizine, diğer taraftan Kuzey kutbundan Karakum çölüne kadar uzanan dev bir imparatorluk olan SSCB'nin tarihe karışması ile Avrupa mimarisi yeniden şekillenmeye, Kafkasya ve Orta Asya'daki dengeler ise yeniden belirlenmeye başladı.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan küresel sistem 1990'lardan itibaren yeniden yapılanmaya başlamıştır. Buna bağlı olarak bir takım jeopolitik realiteler de ortaya çıkmıştır. Bu realitelerden bir tanesi, dünyanın üç ana jeopolitik alanından biri olan Avrupa'nın ve dünyanın jeostratejik açıdan en önemli bölgelerinden sayılan, bir çok kültürün kesişme ve çatışma noktası olan, bünyesinde hem bir çok medeniyeti doğup büyüten, hem de dağıtıp tarihe gömen, Güney-Kuzey, Avrupa ve Asya, İslam ve Hristiyan dünya ve değerlerini kendisinde birleştiren Kafkasya ve Orta Asya'nın yeniden tanımlanmaya başlaması ile coğrafyaların buluşması olmuştur.

Bugün AB tam anlamıyla küresel bir güç olarak kendisini kanıtlaması ve varlığını ortaya koyması için yalnız birinci derecede ilişki geliştirmek zorunda olduğu ülke ve bölgelerle sınırlı kalmamalı, orta ve uzun (kimi noktalarda hatta kısa) vadeli geleceğini yakından ilgilendiren alanlara da yönelmek durumundadır. Kafkasya ve Orta Asya bugün bu alanların başında gelmektedirler.¹ AB'nin önüne koyduğu hedefler en azından bunu talep etmektedir.

İlişkilerin Genel Teorik ve İdeolojik Parametreleri

Entegrasyon, Türkçe karşılığı ile "bütünleşme" anlayışı, "bir çok farklı ulusal aktörün politik unsurlarının sadakatlerini, beklentilerini daha önceki sahipleri olan ulusal devlet veya kuruluşlardan yeni bir merkeze doğru

¹Coğrafi bakımdan Orta Asya Avrupa kıta sınırlarına dahil olmadığı ve buna bağlı olarak da genel yaklaşımdan ziyade bu konuda Avrupalılarca kabul görmüş, tam oturmuş somut bir algılama kalıbı bulunmaması sebebiyle çalışmada genel olarak Güney Kafkasya için varolan anlama ve algılama biçimleri esas alınmıştır.

kaydırmaya ikna edildikleri” bir süreçtir.² Entegrasyon sürecinin nihai amacı savaşların durdurulması, insanların barış ortamında yaşamasının temin edilmesi, bölgelerde, daha sonra ise dünya çapında güvenliğin sağlanması, insan haklarına saygıyla yaklaşılması, etnik ve dini tahammülsüzlüğün her türünün ortadan kaldırılması, sonuç itibarıyla bütün devletler arasında işbirliğinin güçlendirilmesi, insanların birliğine varılmasıdır. Bu tanımlamadan hareketle yola çıkılırsa, yukarıda sıralanan özelliklerin tamamına yakınına bugün Türk Cumhuriyetlerinde ihtiyaç duyulmaktadır.

Avrupa kavramı coğrafi, tarihi, kültürel, ekonomik, siyasi ve hatta hukuki elementlerden oluşmaktadır. Kesin olan husus Avrupa'nın diğer kıtalara göre tanımının çok daha zor olmasıdır. Avrupa'ya aidiyet onun kültürel kimliğini paylaşmakla olur.

Avrupa'nın kültürel kimliği denince ne anlaşılmalıdır? Bu kavram Avrupa kültürünü, Avrupa medeniyetini, kültürel değerlerini ifade etmektedir. Burada vurgulanan kültür, siyasi kültürü de içerecek şekilde geniş olarak anlaşılmalıdır. Avrupa entegrasyonu bağlamında gerekli vazgeçilmez değerler dedikte özetle şunlar anlaşılmalıdır :³

- Özgür bir hukuk devleti anlayışının geçerliliği. Sadece şeklen bir hukuk devleti değil, herşeyden önce kıta Avrupa'sının hukuk devleti anlamında muayyen adalet tasavvurlarıyla, bireylerin onurunu ve eşitliğini korumaya matuf insan haklarının da dahil olduğu değerlere saygıyla yükümlü bir düzen;
- Siyasi, etnik, kültürel, din veya dil azınlıklarının korunmasının yanı sıra demokrasi prensibinin geçerliliği;
- Bireylerin asgari varlıklarını koruyabilecekleri bir seviyenin garanti edildiği sosyal bir devlet düzeninin gerekliliğinin kabulü;
- Hukuk devleti prensiplerinin hakim ve geçerli olacağı tarafsız bir devlet düzeni;
- Laik bir toplumsal yapı.

Bu değerlerin benimsenmesi durumunda Avrupa ile bütünleşmek çok daha kolay olacaktır. Bütün bunlarla beraber, Kafkasya ülkeleri Batı taklitçisine çevrilmemeli, her şeyden önce Avrupa gelişme yolunun özünü benimseyerek kendi reform sistemlerini geliştirmelidirler. Çünkü kendi sistemini oluşturamayan devletler için entegrasyonun başarılı olup olmaması bir anlam önem taşımamaktadır.

² Ernst B. Haas, **The Unite of Europe**, Stanford CA, Stanford University Press, 1958, s. 16.

³ Füsun Arsava, “*Hangi Avrupa İçin Ne Kadar Esneklik?*”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, Güz 2001, Ankara, s. 35-36.

Değişen Dengeler Çerçevesinde AB'nin Türk Cumhuriyetlerine Yönelik Strateji ve Politikalarının Genel Çerçevesi

Avrupa Birliği, 60 yıldır kıtayı suni şekilde bölen Berlin duvarının yıkılması ve iki kutuplu sistemin ortadan kalkması ardından statik diyebileceğimiz yapısını terk ederek geleceğini belirleyecek olan tarihinin en dinamik ve en geniş kapsamlı genişleme sürecini başlatmıştır. AB, Soğuk Savaş dönemindeki güneye genişleme rotasını Soğuk Savaş ardından Doğuya çevirmiştir. Birlik, Güney – Akdeniz istikametini ikinci plana çekecek şekilde genişleme politikası kapsamına Doğu rotasını eklemiştir. Bununla AB, tüm kıta topraklarını Birlik çatısı altında birleştirmeyi hedef edinmiştir.

Avrupa Birliği bugün 20. yüzyılda kaybettiği gücünü ve etkinliğini yeniden kazanmak için atağa geçmiştir. Avrupa ideologları bu etkinliğin yeniden geri getirilmesinin temel şartlarından birinin, hatta başlıcasının kıtanın bütünlüğünün sağlanması olduğunu iyi bilmektedirler. Bu nedenle de bütün kıtayı içine alacak genişleme dalgaları başlatılmış, buldukları duruma ve düzeye göre her Avrupa ülkesinin Birliğe dahil edilmesi için stratejiler belirlenmiştir. Jeopolitik bağlamda AB – Kafkasya ilişkileri için sonuç olarak şunun altını çizerek ifade etmek gerekir ki, Kafkasya Avrupa'nın doğudaki bitimidir. Kafkasya ile Avrupa Birliği arasında üyelik ya da üyelik yolunda çok özel bir ilişkiden bahsetmek henüz erken olsa da, yakın dönem için Kafkasya bölgesinin yeni üyelerin kabulünün ardından AB için *sınır bölge*'ye (*flanking region*) dönüştüğünü görmekteyiz. Avrupa için büyük önem taşıyan alt bölgelerden biri olarak Kafkasya ve Orta Asya ile ilişkilerin bu bakış açısıyla değerlendirmeye tabi tutulması ve ilişkilerin geliştirilmesinin jeopolitik açıdan da artık bir zorunluluk haline geldiğinin görülmesi gerekiyor. Çünkü AB bir uygarlık modelidir ve her uygarlık bir jeopolitik realiteye sahiptir. Bu realitenin farkına varan ve fırsatını yakalayan AB, jeopolitik konseptinin sınırlarını çizmeye başlamıştır.

Bölge ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmesi ve bu bölgede etkin bir konum elde etmesi Avrupa Birliği'nin hem de ekonomik yönden önemli avantajlar elde etmesini sağlayacaktır. AB'nin bölgeye yönelik stratejisine ve kullandığı enstrümanlara baktığımızda bunun ekonomi öncelik ve ağırlıklı olduğunu görmekteyiz. Yani Birliğin bölgedeki prioritesi/önceliği ekonomik hedeflerdir. AB'nin bölgeye ilgisinin arkasında öncelikle ekonomik çıkarlar, ekonomik çıkarların da merkezinde bölgenin doğal kaynakları, enerji zenginlikleri bulunmaktadır.

AB'nin değişik yetkili organları, AB'nin Güney Kafkasya ve Orta Asya ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmek istemesindeki amacın bölgede istikrarın sağlanması, Orta Asya ve Hazar Havzası enerji kaynaklarına ulaşım ve bu kaynakların Avrupa'ya taşınması olduğunu defalarca vurgulamışlardır. Tesadüfi değildir ki, Almanya Eski Dışişleri Bakanı Klaus Kinkel kendi ülkesini defalarca genç devletlerin dostu olmaya çağırması ve açıkça bildirmiştir ki, Almanya'nın gelecek gelişmesinin anahtarı Kafkasya'da ve Orta Asya'dadır.

Bu açıdan Kinkel'in "Türkiye'yi Alman yürüyüşünün lokomotif, Azerbaycan'ı bu yürüyüşün geçeceği güzergahın giriş kapısı, Gürcistan'ı köprü, Kırgızistan'ı ise ekspres-trenin yaklaştığı son durak"⁴ olarak nitelendirmesi dikkate değerdir.

Ülkelerin, global birliklerin enerji güvenlikleri ile ulusal güvenlikleri arasında doğrudan ve güçlü bir ilişki vardır. Diğer bir deyişle, ucuz, kesintisiz, verimli ve gerek kaynaklar gerekse temin yolları açısından çeşitlendirilmiş enerji üretimi politikası, ulusal ve uluslararası güvenliğin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Enerji kaynaklarının miktarı itibariyle Kuzey Denizi ve Meksika Körfezi ile aynı sıraları paylaşan ve zengin doğal potansiyeli ile dünyanın başlıca petrol ve doğal gaz üreten bölgelerinden birine çevrilme potansiyeli yüksek Hazar Havzası, bu bakımdan AB'nin bölge politikasının belirleyici ve ana unsurlarından biridir.⁵

Jeopolitik ve ekonomik faktörün yanı sıra AB'nin bölge politikasının bir diğer temel sütunu Avrupa'yı tehdit eden sorunların zamanında ve yayılmadan yerinde engellenmesidir. Yani güvenlik faktörüdür. Avrupa'nın doğudaki bitimi olan Kafkasya bölgesinin bu bakımdan potansiyeli Avrupa güvenliği açısından büyük önem arz etmektedir. Birlik sınırları çevresinde güvenlik kuşağı oluşturulması için Orta Asya kısmen olsa bile Kafkasya doğrudan mutlak şekilde göz önünde bulundurulmalıdır. Bölge dışı istikrarsızlık ve kıta güvenliğini tehdit edici unsurların Avrupa'ya taşınmaması açısından bölgenin Avrupa güvenlik çemberinin temel halkalarından bir tanesi olduğu kuşkusuzdur.

Avrupa Birliği'nin bu süreçte önemli imtihanı ve başarı şansı da bu bölgelerle ilişkilerini nasıl kura bileceğine bağlı olacaktır. Avrupa Komisyonu Başkanı Romano Prodi'nin "Biz, AB'nin coğrafi bakımdan ilişkilerini derinleştirilmesi gereken yakın çevresinde iki tarafın da çıkarına olan "İyi Komşuluk" veya "Büyük Avrupa" politikası yürütülmesini öneriyoruz. Diğer bir deyişle, genişlemiş Birlik çevresinde dost halkası oluşturmak istiyoruz. Bunun da amacı, AB üyesi olan ve olmayan ülkelerle birlikte zengin-fakir gibi ayırıcı çizgilerden uzak durmak, çevre, göç, enerji ve bölgesel gelişme gibi sınır ötesi sorunlar üzerinde çalışmamız gerektiğidir"⁶ sözleri nitekim bu durumu özetlemektedir.

⁴ Müşfiq Heqq, "Avropa Birliyi ve Azerbaycan", **Qanun**, Mart 1997, No: 7, s. 7.

⁵ Bugün AB'nin birincil enerji tüketimine yüzde 40'la petrol kaynaklık etmektedir; onu doğal gaz ve nükleer enerji kaynakları izlemektedir. AB'nin petrol gereksiniminin önemli bir bölümünün ithalatla karşılandığı görülmektedir. 1970'lerin petrol krizlerinden bu yana ortaya çıkmış olan bir başka alan da, AB'nin kullanılan enerjiyi azaltmaya yönelik çeşitli önlem paketleri ile alternatif enerji kaynaklarının bulunması ve kullanılması olmuştur. AB üyesi ülkelerin 2020 yılı itibariyle enerji talebi büyüme hızının %10 ile %15 civarında olması beklenmektedir. AB'nin yeni 10 üyesinde ise bu büyüme oranının %40'ın da üzerinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. (Ayr. bilgi için bkz: **Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası**, İKV Yayını, İstanbul, 2003).

⁶ **Romano Prodi and Chris Patten, "Living with Our Neighbours", 19 March 2003, Brussels, http://www.eur.ru/en/images/iText_pict/7/Article%20Prodi-Patten.doc**

Bölge Ülkelerinin Avrupa Birliği'ne Yönelik Bakış ve Tutumları

Sovyetler Birliği'nin tarihe çevrilmesinin ardından dünyanın göbeğinde dev bir "kara delik" oluşu verdi. Dağılan sistemin ve çöken ülkelerin enkazı hızla toplanmaya ve yeni bir sistem onarılmaya başlandı. Yeniden kurulan bu sistem tabii ki, yarım yüzyıllık mücadeleden sonra galip taraf olarak çıkan Batı "mimarisi" ile yapılacaktı. Kuralları her zamanki gibi galip taraf belirleyecekti.

Dünyadaki siyasal terminoloji de bu arada önemli değişiklikler geçirmiş, demokrasi, insan hakları, serbest piyasa ekonomisi, plüralizm, "anahtar ve sihirli kelimeler" haline gelmiştir. Kurulan yeni dünya düzeninde bu dille konuşmayanın geleceği belirsizdi. Gelişme ve terakkinin yolu artık Batı'dan geçiyordu. Ya gidişata uyulup bu yoldan gidilecek, ya da sonu nereye varacağı bilinmeyen (aslında bir bakıma bilinen!) maceraya kapılınacaktı. Kısacası, böyle bir ortamda Batı ile entegrasyon tercih olmaktan çıkmış, bir zorunluluk haline gelmiştir.

Öte taraftan, Batı'nın benimsediği ve hem ekonomik, hem siyasal bakımdan büyük ölçüde başarı kazanan sistem de parlak bir yıldız gibi bağımsızlığını kazanan cumhuriyetleri kendisine celp etmiştir. Böyle bir havada uluslararası sistemin yeni kimlikli üyeleri, eski sistemden birikip kalmış ve değişimle su yüzüne çıkıvermiş sorunlarını çözme, varolmalarını sağlama ve gelişme göstere bilmek için tek yol olarak görülen Batı ile entegrasyon yolunda yarışır hale gelmişlerdir. Bu kapsamda Türk Cumhuriyetleri de genel ifadeyle Batı, özel ifadeyle Avrupa ile hızla ilişkilerini kurmuş ve geliştirmişlerdir. Bölge ülkeleri AB ülkeleri ile ilişkilerine hız vermiş, yakın işbirliği çalışmalarına başlamışlardır. Avrupa kurumlarına, Avrupa kaynaklı oluşumlara kısa zamanda üye olunmuştur. Özetle, Avrupa'ya entegrasyon Türk cumhuriyetlerinin de öncelikli amaçlarının başında yerini almıştır.

Türk Cumhuriyetlerinin 15 yılı aşkındır başlayan ve Avrupa kurumlarına girmeyi, Avrupa Birliği ülkeleri ve Birlik dışı ülke ve oluşumlarla, keza Avro-Atlantik mekanizmalarıyla entegrasyonu, bütünleşmeyi ve işbirliğini geliştirmeyi hedef alan Avrupa yolu, kolay ve kısa olmayan bir süreçten geçecektir. Bağımsızlıktan sonra geçen on yıl zarfında yapılan entegrasyon çalışmaları da bunu göstermektedir. Fakat, XXI. yüzyılda Türk devletleri ile Avrupa'nın köklü işbirliği için önemli potansiyel bulunmaktadır. Bir çok konuda iki tarafın da çıkarlarının uyduğu ve işbirliğini gerektiren alanlar sözkonusudur. Bunlar arasında; çatışmaların ortadan kaldırılması, barış girişimlerinin kalıcı hale getirilmesi, uluslararası güvenliğin sağlanması, küresel terörizmle mücadele, refah ve kalkınma hedefli ekonomik projelerin gerçekleştirilmesi, yeni enerji güzergahlarının gerçekleştirilmesi gibi amaç ve ortak paydaları sıralamak mümkündür.

Türkiye Faktör ve Türkiye Tecrübesinin İlişkilerin Gelişiminde Oynadığı/Oynayacağı Rol

Küresel depremin yaşanması ve Sovyetler Birliği'nin yıkılması Türkiye'yi de etkiledi. Konumu itibarıyla, Soğuk Savaş sonrası yıllarda meydana gelen gelişmelerin etkilerini en ciddi biçimde hisseden Türkiye, 90'lı yılları halen tam anlamıyla sonuca ulaşamadığı bir arayış içinde geçirdi. Bir yandan içeride toplumsal bütünlüğünü parçalayabilecek bir ayrılıkçı harekete karşı mücadele yürütürken, diğer yandan dışarıda biçimlenmeye başlayan yeni oluşumları algılamaya çalıştı. Yakın coğrafyasında yaşananlardan kendi çıkarlarına hizmet edecek sonuçlar çıkarmaya çabalarken, ABD'nin tek kutuplu dünya modeliyle, AB'nin Avrupa merkezli bütünlüşme modeli arasında ikilem yaşadı⁷.

Türkiye, küresel depremin ardından yeniden yapılanan dünya sisteminin oluşumunda kendisinden beklenen ve gereken performansı ortaya koyamadı. Bunun çeşitli nedenleri vardı. Bu nedenler konusunda Ahmet Davutoğlu'nun teşhisleri yerinde ve isabetlidir:

“Hazırlıksızlıkların biri tarihi, diğeri ise ideolojik iki temel sebebi üzerinde durula bilir. Modern Türk diplomasi tarihi, kökenlerine gidilirse Karlofça'dan, biraz daha yakın dönem esas alınrsa Tanzimat'tan bu yana, temelde Avrupa parametrelerini kollayan ve Ortadoğu/Balkanlar ekseninde savunma hatlarına yoğunlaşan bir arka plana sahiptir. Bu dönemde stratejik zihniyet, kültürel ve psikolojik faktörler, kurumsal yapılanma, dış politika refleksleri daha çok Avrupa-merkezli büyük güçlerin diplomasi kulvarlarına ayarlı bir seyir takip etmiştir. Diplomatik gelenekle ilgili bu arka plan Asya-ölçekli stratejik oluşumlar için yeterli bir tecrübe birikiminin oluşmasını engellemiştir.

İkinci önemli sebep ise, genellikle stratejik bakış açısını yönlendiren ideolojik tavır alışla ilgilidir. Bu da biri Batılılaşma tecrübesi, diğeri de Soğuk Savaş konjonktürü ile ilgili iki ana grupta toplanabilir. Batılılaşma tecrübesi ve bu tecrübenin öngördüğü Avrupa'ya dönük politika oluşturma çabası genelde Asya, özelde Orta Asya'ya dönük psikolojik, teorik ve kurumsal hazırlığı bir ölçüde anlamsızlaştırmış, en azından ikincil bir konuma indirmiştir.”⁸

Hem uluslararası konjonktürdeki belirsizlik ve kaygan zeminin, hem de Türkiye'nin o dönemdeki iç siyaset dengelerinin ve de yapısal sorunlarının etkisi sonucunda, Türkiye yapması gereken açılımı gerçekleştirememiştir. İcraattan çok retoriğin hakim olduğu duygusal dönemin sona ermesinin ardından bu durumun farkına varılmaya ve çıkış yolları aranmaya başlanmıştır. Genel, kabaca bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda, Türkiye'nin bölgeye yönelik politikalarının ortaya koya bileceği kapasitenin hayli altında olduğu da altı çizilmesi gereken bir realite olarak karşımıza çıkmıştır.

⁷ Çağrı Erhan, “Türkiye-ABD İlişkilerinin Mantıksal Çerçevesi”, **21. Yüzyılda Türk Dış Politikası**, (Der. İdris Bal), Nobel Yayınları, Ankara, 2000, s. 140.

⁸ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, Küre Yayınları, 2001, İstanbul, s. 408.

Türk dış politikasının somut ve hukuki olarak 3 Temmuz 1959'dan itibaren resmi olarak bařlayan⁹ Avrupa ile ilişkisi zor ve keşmekeşli dönemlerden geçmiştir. Türkiye'nin ısrarlı üyelik başvuruları Avrupa başkentlerinde aynı yaklaşımlarla karşılanıp algılanmamış, ihtiyatlı bir Şekilde değerlendirilmiştir. Genel tavır ve reaksiyon sistematiiğine bakıldığında AB karar verme mekanizmasında Türkiye'yi tam üye olarak içine alan veya tñmden reddeden bir tutum yerine dönemlere yayılan bir bekletme ve oyalama tutumu hakim olmuştur. Türkiye'ye tam üyelik için tarih verilmesinde Avrupa tarafı acele etmek istememiştir.

Hem Avrupa, hem Türk tarafında kimi çevrelerce zaman zaman agresif tutumlar takınılmış ve kimilerine göre hayal, kimilerine göre de ulaşılması zorunlu, "olmazsa olmaz" hedef olarak gñsterilen Türkiye'nin AB üyeliğinden vazgeçilmesi iddiaları seslendirilmiş ise de, konu resmi politika gündeminde varlığını her zaman korumuştur. Üyelik sürecini aksatan yapısal sorunların ve eksikliklerin yanı sıra, Avrupa'da "Viyana Kuşatması", Türkiye'de de "Sevr" psikozunun canlılığı önemli rol oynamıştır.

Bütün bu zıtlık ve de uç tutum ve tavırlarla birlikte bu karşılıklı etkileşim her iki tarafa da hafife alınmayacak deneyim ve kazanımlar getirmiştir. Fransa Cumhurbaşkanı J. Chirac'ın, "Aynı toplum değerlerini kabul eden, insan haklarına aynı saygıyı gñsteren ÷lkeler ve halklar organize bir Avrupa'da bir araya gelebilirler. Türkiye Avrupa medeniyetinin gelişimine tarihi anlamda ortak olmuştur"¹⁰ sözleri bu bakımdan anlamlıdır.

AB ile Türk Cumhuriyetleri arasında ilişkilerin geliştirilmesi ve entegrasyonun sağlanmasında Türkiye bir model ÷lke olarak örnek alma bilir. Her ne kadar Türkiye'nin AB'ye üyeliğinde kesin sonuç alınamamış olsa da, Türkiye Avrupa ile yüzyıllardan beri sürekli ilişki içerisinde bulunmuş, son yarım yüzyıla yakın bir zaman dilimi içerisinde de hukuki olarak yapılan anlaşmalarla entegrasyonunu yükselen çizgi ile sürdürmüş bir ÷lkedir. Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ÷lkeleri ile coğrafı yakınlığı ve çok taraflı yoğun ilişki içerisinde bulunması bu tecrübeden yararlanmada avantajlı durum sağlayacaktır. Ayrıca, Türkiye ile tarihsel ve kültürel yakın ilişkileri, i dinamikler açısından bu ÷lkelerin belirli benzerlikleri Türkiye tecrübelerinden yararlanmayı gerekli kılmaktadır. Bu bakımdan, Türkiye-Avrupa ilişkilerinin olumsuz yönlerinden gerekli ders ve neticeler çıkartılması gerekmektedir.

Türk Cumhuriyetlerine Türkiye örneğinin gñsterilmesi AB ve Latin Amerika ÷lkeleri ilişkilerinde İspanya örneğini anımsatmaktadır. Bir zamanlar Latin Amerika ÷lkeleri için İspanya bir köprü ve model ÷lke olarak gñsteriliyordu.

⁹ Türklerin Avrupa ile çeşitli zemin ve müstevilerde kurumsal ilişkilerini aşında geçen yüzyıllara kadar götürmek mümkündür. Örneğin, Osmanlı'nın kıtanın bir çatı yapılanması niteliğindeki Avrupa Uyumu'na (*European Concert*) dahil olması bu sürecin başlatılabileceği dönemlerden biri sayılabilir.

¹⁰ **Le Figaro**, Ocak 2003.

İspanya'nın bu ülkelerle kültürel ve tarihi ortak geçmişinin başarılı diyalogun gerçekleştirilmesi için kolaylık sağlayacağı düşünülmüştü. Avrupa ve Latin Amerika firmaları özellikle ticari ve ekonomik amaçlarla bu stratejiyi kullanmışlardı. Hatta İspanya, Brüksel'de hukuk savaşı vererek, Latin Amerika'nın çıkarlarının koruyuculuğunu yapmıştı¹¹. Türkiye bu örnek benzeri, hatta potansiyel ve avantajlarının fazla olması göz önünde bulundurulursa daha kapsamlı ve geniş yelpazeli bir modelle bölge ülkeleri ile hem kendisini, hem de bu ülkeleri ileriye götürecek verimli projeler geliştirebilir.

AB ile Kafkasya ve Orta Asya ülkeleri arasında devam edecek işbirliğinin istikrarı AB'nin Türkiye ile olan ilişkileri ve Türkiye'nin bu süreçte oynayacağı olumlu rolle de doğrudan ilgilidir. Türkiye'nin taraflar arasında ilişkileri kolaylaştırıcı olma rolü hem Türkiye'nin AB ile bütünleşmesine yardımcı olacak, hem de sürecin doğal parçası olacak ticari olanaklardan yararlanma imkanı sağlayacaktır. Türkiye böylece bölgede kurulacak istikrarlı ve güvenli atmosferden yararlanacaktır.

Türkiye hem Avrupa'ya, hem Avrasya'ya yönelik rasyonel politika izleyeceği ve potansiyelini harekete geçirebileceği takdirde Batı'nın Doğu'ya, Doğu'nun da Batı'ya açılımı ve karşılıklı entegrasyonu için başarılı bir köprü olma fonksiyonunu üstlenebilecektir. Bu hem Türkiye'nin kendi gelişimi, hem de diğer devletlerin, başta da Türk Cumhuriyetlerinin gelişimi için önemli fırsat ve imkanlar sağlayacaktır.

Sonuç

Bölgesel işbirliği modelleri çerçevesinde Kafkasya ve Orta Asya'nın çabalarının AB tarafından temkinli de olsa desteklenmesi, XXI. yüzyılda Avrupa entegrasyonunun yeni bir ivme kazanarak daha büyük alana yayılacağı görüşünü desteklemektedir.

Bölge ülkelerinin AB ile ilişkilerini sağlıklı şekilde geliştirmesinin ve Avrupa ile başarılı bir entegrasyonun sağlanabilmesinin belirleyici unsurlarından bir tanesi elbette ki, dış etkenlerin yanı sıra bu ülkelerin kendi içlerinde gösterecekleri gelişme olacaktır. İster ekonomik, ister siyasal alanda kat ettikleri ilerleme, yeni dünya koşullarına adaptasyon bu ülkelerin gelecek Avrupa yapılanması içerisindeki yerini gösterecektir. Bilindiği gibi AB'nin üye kabul etmede aradığı esas kriterlerden bir tanesi ekonomik durum ve göstergelerdir. Türk Cumhuriyetleri ekonomik sistemlerini kısa zamanda kurmalıdırlar. Yalnız kurmakla kalmayıp belli standartları da tutturmalılar. Örneğin, bir gayri safi milli hasıla, bir kişi başına düşen milli gelir bakımından minimum düzeyde de olsa AB standartlarına yaklaşmalıdır. Liberal ekonomiye, piyasa ekonomisine

¹¹ Alejandro V. Lorca, "Türkiye: Orta Asya'ya Açılan Kapı", *Avrasya Etüdleri*, Sayı 3, 1995, s. 62-68.

geçiŖi ve ilerlemeyi sağlamalıdır. Siyasal olarak da AB'nin temel değerler olarak aldığı demokrasi, insan hakları, Ŗeffaflık konularında gerekli reformları gerçekteŖtirmelidirler.

Tabii ki, bütün bunların diğer ülkelerin Avrupa tecrübesinden görüleceği gibi kısa bir zamanda hayata geçirilmesi zordur. Ancak bu konuda mesafe kat edilmesi Ŗarttır. Türk Cumhuriyetleri lkelerinin kaynakları, alt yapıları, genel olarak potansiyelleri göz önünde bulundurulursa, bunu gerçekteŖtirebileceklerini söylemek zor değildir. Bu bakımdan Türk Cumhuriyetlerinin kendi iç dinamikleri açısından göstereceği geliŖme hem de onun Avrupa nezdindeki konumunu belirleyecektir.

Türk Cumhuriyetleri – AB iliŖkelerinin XXI. yüzyılda geliŖme göstereceğinin olumlu bir perspektif sergilediği söylenebilir. GeliŖtirilecek partnerliğin ileri bir düzeye getirilmesi ise bölgedeki bütün geliŖmelerin sonucuna, tarafların kararlı tutumuna ve nihai olarak Avrupa kıtasında kurulacak yeni düzenin parametrelerine bağlı olacaktır.

KAYNAKÇA

1. Arsava, Füsun, "Hangi Avrupa İçin Ne Kadar Esneklik?", **Ankara Avrupa alıŖmaları Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, Gz 2001, Ankara.
2. **Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası**, İKV Yayını, 2003, İstanbul.
3. Davutoğlu, Ahmet, **Stratejik Derinlik**, Küre Yayınları, 2001, İstanbul.
4. Erhan, ağrı, "Türkiye-ABD İliŖkelerinin Mantıksal erevesi", **21. Yüzyılda Türk DıŖ Politikası**, (Der. İdris Bal), Nobel Yayınları, 2000, Ankara.
5. Haas, B. Ernst, **The Unite of Europe**, Stanford CA, Stanford University Press, 1958.
6. Heqq, MŖŖiq, "Avrupa Birliyi ve Azerbaycan", **Qanun**, No: 7, Mart 1997, Bakı.
7. Lorca, V. Alejandro, "Türkiye: Orta Asya'ya Aılan Kapi", **Avrasya Etdleri**, Sayı 3, 1995, Ankara.
8. **Le Figaro**, Ocak 2003.
9. Prodi, Romano and Patten, Chris, "Living with Our Neighbours", 19 March 2003, Brussels, http://www.eur.ru/en/images/iText_pict/7/Article%20Prodi-Patten.doc

Summary

THE TURKISH REPUBLICS AND TURKISH EXPERIENCE TOWARD THE INTEGRATION INTO EUROPEAN UNION

Toghrul VELİ¹²
(Ankara University, Turkey)

After an interval of fifty years, Europe's reconstruction needs have emerged as a result of the end of the cold war period, the collapse of the Soviet Union and thaw of Eastern Bloc. These developments, play a key role in Europe's future also brought the emergence of strategies, various opinions and policies in the construction status in European Union. One of the important link of this policy has created initiatives developed intended for the Caucasus and Central Asia region.

In parallel, the immediate aftermath of independence states of the region in the way to be integrated into the world of unity one of the basic dynamics of foreign policy that has been watched, has been constituted the Euro-Atlantic area, close cooperation with European institutions and integration process. Efforts to participate in European integration, offered large opportunities in political, economic, social and cultural areas, have been seen as support elements in ethnic and territorial disputes, mainly to the solution of security problems for regional countries. In this way, Europe Union's politics on the continents border regions and undertaking the integration of the region countries to Europe is being communized.

In action of summary the purpose of the article, on the basis of similar examples is, for European Union is to identify the view and policies in general post-Soviet area, particularly to the Turkic Republics, the Caucasus and Central Asia region, from early '90s till today to draw the frame of cooperation between Turkic Republics and the EU, and at last to concrete them by general outlines as the thesis.

Key Words: European Union, Turkic Republics, integration, development, regional development, cooperation, strategy.

¹² Ankara University Postgraduate Student of Department of International Relations of the European Union SBE and Vice President of Eurasia Democracy Association